

Rašytoja Šatrijos Ragana

Violeta LIUPŠYTĖ

Fragmentai iš Violetos Liupšytės diplominio darbo „Marija Pečkauskaitė – pedagogė amžininkų akimis (iki 1915 m.)“.
Darbo vadovė B. Katilienė. Vilnius, 1979

rijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos buvimas.

Marija Pečkauskaitė gimė 1877 m. vasario 24 d. Medingėnuose. Vaikystės metai prabėgo Labūnavos dvarelyje. Mielos šiaudastogės gimtinės paveikslas po daugelio metų iškilo jos apyskaitėje „Anuomet“: „žemos trobos sniegu pabaltintais stogais, didžiuliu būriu sutūpusios išilgai kelio, atrodė lyg draugios moterėlės, kurios, baltomis skepetaitėmis pasipuošusios, subėgo į krūvą ir susėdo naujausiomis žiniomis pasidalyti“ (K. Čibiras. Gyvenimo menininkė. K. 1937. P. 16.) M. Pečkauskaitės vaikystėje matytos Labūnavo apylinkės pasižymi retu gamtos grožiu, todėl, studijuodama Šveicarijoje, Marija su ilgesiu mąstė apie šiuos Žemaičių kampelius, o dar vėliau gamtos meilę skiepijo savo mokiniam.

Koks tada buvo Marijos, būsimosios šviesos nešėjos, temperamentas? V. Kuzmickas rašo, kad M. Pečkauskaitė iš mažens buvusi gyvasinga, judri, jos smalsus protas nuolatos ieškojęs už ko nusitverti, ko griebtis, taip veikiai besikeičiančiame pasaulyje. Doc. Adolfas Sprindis monografijoje „Povilas Višinskis“ teigia, kad Marija buvusi judri kaip plaštakė, savo nuotaka užkrėsdavusi kitus. Buvusios Marijampolės „Žiburio“ progimnazijos mokinės prisimena ją jau kitokią – retai besišypsantią, rimtą, santūrią. Kodėl per tą laiką taip pasikeitė Marija? Be abejo, tam didelės įtakos turėjo pačių artimiausių žmonių netekimas: juk mirė tėvas, vėliau brolis Steponas, kurį Marija labai mylėjo: „vargiai bebuvu ir bėra pasaulyje antra tokia sesuo, kuri taip stipriai mylėtų savo brolių“, – yra rašęs Vaižgantas. Galiausiai mirtis su savim pasiglemžė ir Marijos brolių Vinčą. Šios nelaimės, aišku, labai paveikė jautrią Marijos sielą. Jos charakterio pasikeitimui įtakos turėjo ir pedagoginis darbas, noras išlaikyti mokytojo autoritetą.

Įdomios ir įgimtos M. Pečkauskaitės, kaip pedagogės, savybės. Marija jau nuo pat ankstyvos jaunystės pasižymėjo tokiais pedagogai būtiniais bruožais, kaip švelnumas, jautrumas, meilė žmogui. Iš bendraamžių Marija išsiskyrė ir gyvu protu, muzikalumu. „Nuostabų įspūdį man sukeliama muzika ir dainavimas apskritai. Niekas, niekas negali manęs taip sujaudinti, tokia meile persiimti žmonėms. Kai buvau 2-3 metų, mama pradėdavo skambinti Šopeno maršą, aš išbėgdavau iš kambario ir apsipildavau ašaromis. O kaip mėgau dainuoti. Būdavo ištisomis dienomis sau niūniuojau ir niūniuojau. Ir man didžiulę įtaką daro muzika.“ (Šatrijos Ragana. Raštai. T. III. Kaunas, 1928. P. 69.)

Dar vaikystėje Marija pajautė polinkį literatūrai. Tai rodo jos, kaip būsimos pedagogės, meilę literatūros korifėjams, literatūriniam žodžiui.

„M. Pečkauskaitės pedagoginės praktikos“ autorius J. Tarvydas teigia, kad pedagogės-auklėtojos prigimtis M. Pečkauskaitė bus paveldėjusi iš savo tėvų, kuriuos didžiai gerbusi ir mylėjusi.

M. Pečkauskaitės motina buvusi kultūringa, elegantiška moteris, tėvas – galantiškų manierų dvarininkas. Pečkauskai nelaikė savęs aukštesnio luomo atstovais, susiedavo ne tik su pasiturinčiais ūkininkais, bet ir su

kaimo varguomene, remdavo ją materialiai, gydydami ligonius (Raštai. T. III. P. 69). Marijos tėvai buvę demokratiški. Stasė Pečkauskienė liaudies švietimo būvio gerinimą laikė pareiga, o ne poniška malone, todėl pati, praktiškai negalėdama šitai misijai atsidėti visiškai, norėjo, kad bent jos vaikai tai padarytų. Gal todėl Marija, jau būdama penkerių metų, skaitė vokiškus žurnalus, o gerokai vėliau to meno pradėjo mokyti ir brolių.

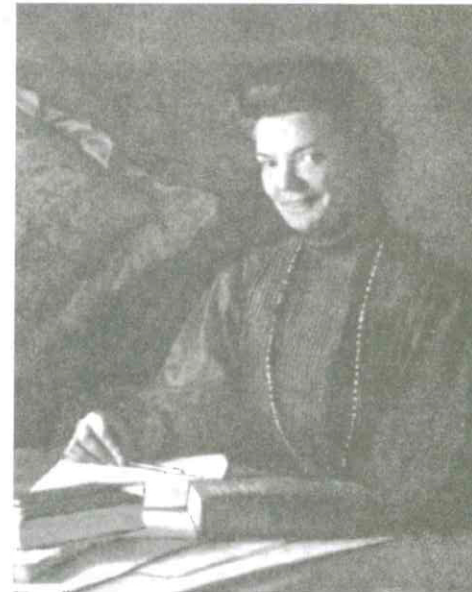
Vakarais ji ir patarnaujančioms merginoms pasakodavo apie žymiausias Lietuvos istorijos įvykius, sudomindavo jas ir geografijos mokslu. Mokiųjų vis daugėjo. Kaip rašo K. Čibiras 1937 metais Kaune apie Šatrijos Raganą išleistoje knygutėje „Gyvenimo menininkė“, tada pramokti lietuviškai panorą ne tik kai kurie jau suaugę kumečiai ir jų vaikai. M. Pečkauskaitė tuo metu tampa ir savotiška raštininke: O koks Marijos išsilavinimas, kas ją pramokslino?

Jaunoji Marija rūpestingai buvo globojama kultūringų tėvų. Ko patys tėvai nespėdavo, mokydavo samdytos bonos ir mokytojos: Cecilija Sondecka, Zofija Swietoviecko, Theophile Engelbrecht. Jos pramokė Mariją lenkų, rusų, prancūzų, vokiečių kalbų, muzikos. Kaip rašo V. Kuzmickas 1977 m. „Pergalėje“ (Nr. 3. P. 123) išspausdintame straipsnyje „Senojo dvaro paunksmėje“, „Greta kalbų ėjo, žinoma, ir kiti mokykliniai dalykai. Oficialia Marijos mokslo pradžia laikomi 1885 m., kai iš Vilniaus atvyko pirmoji mokytoja, žinomo advokato Sumoroko sesuo“. Vėliau Marija norėjo savo žinias gilinti Peterburge, tačiau drėgnas tennykštis oras buvo ne jai. Sveikata pablogėjo ir ji vėl turėjo grįžti į gimtinę. Po to, gavus šokią tokią paramą iš tetos, – bitininkystės kursai Varšuvoje. Po to vėl nemaža pertrauka. Norėjo studijuoti, tačiau vis trūko pinigų.

Literatūrinės kalbos pradės mokyti paskatinta P. Višinskio, su šia kalba atsivers durys į naują lietuvišką pasaulį. “

M. Pečkauskaitė nepertraukiamai svajotojo apie tolimesnę lavinimąsi, tačiau, anot K. Čibiro, „netikėtai ties senuoju dvaru apsiniaukė dangus ir suūžė audra. Miršta tėvas.“ Ūkis buvo praskolintas, tad Pečkauskų šeima lieka be rimtesnės užuovėjos. Dabar jau ir Marijos gyvenime viskas priklausys nuo to, kaip ji pati sugebės rasti savo vietą ir save realizuoti šiame pasaulyje. Marija niekada negyveno vien dėl savęs. Nuo mažens ji rūpinosi ir savo šeimos nariais. Kad broliai galėtų studijuoti, kad pati galėtų išsilaikyti, Marija ima

(Nukelta į 44 psl.)

Marija Pečkauskaitė rengiasi namų mokytojos teisėms gauti. Vilnius. 1905 m.

si privačiai mokyti dvarų savininkų vaikus. Taigi, mąstydamą apie pragyvenimą, ji renkas pedagogikos sritį. Kur mokytojavo, sužinome iš pačios Marijos laiško (autobiografijos) T. Vaižgantui: „1899 buvau pas motiną Šiauliuose, 1900 pas Laucevičius Mūruose, 1901-1904 Pavandenyje“. Tuometinė padėtis Marijai buvo ne itin priimtina. Minėtuose dvaruose ir pats mokytojos darbas Marijai buvo nelengvas. Ten atmosfera buvo sunki, todėl dienos buvo panašios viena į kitą, kaip vandens lašai, Marija dažnai jausdavosi labai suvaržyta, todėl ją dažnokai apimdavo depresi-

Marija Pečkauskaitė (sėdi antra iš dešinės) su „Žiburio“ progimnazijos mokytojais Marijampolėje

ja. Visą tą laiką ji svajojo apie tolimesnes studijas. (...) Marija pasirinko Šveicariją. Į Ciūrichą M. Pečkauskaitė išvažiavo anksčiau, kaip jai buvo pataręs prof. Pr. Bučys, kad galėtų geriau pramokti prancūziškai. Studijuodama universitete, M. Pečkauskaitė rado ir Fersterį, kuris, anot A. Gučo, tada „labiau garsėjo ne kaip teoretikas, bet kaip puikus dėstytojas, sugebantis paversti pedagogiką praktiniu, krikščioniškosios etikos principais persunktu mokslu“. Fersterio išsakomos mintys Marijai buvo savos ir brangios. Ji pritarė ir jo auklėjimo, mokymo principams, kuriuos panašiai jau ir pati anksčiau buvo suformulavusi.

M. Pečkauskaitė Šveicarijoje klausė ir kitų žymių profesorių: Gaitschiko, Eleutheropulos, Stiefel, Trey, tačiau būtent Fersteris tapo jos dvasios vadovu, šviesiu idealu. Vėliau, sugrįžusi į Lietuvą, Marija su dideliu noru ima versti F. V. Fersterio parašytus darbus pedagogikos klausimais, rūpinasi jų išleidimu, lietuviškai atkurtą pedagoginę išmintį taiko gyvenime ir darbe. Net jos auklėjimo pamokos buvo labai panašios į 1897 m. prof. Fersterio Ciūriche įsteigtus etikos kursus – M. Pečkauskaitė perėmė tų kursų pasikalbėjimo metodą.

Jei palyginsime M. Pečkauskaitės pasikalbėjimus su Fersterio „Jau nuomenės auklėjimu“, tai matysime, kad Marija ne tik akiai seka F. V. Fersteri, bet ji jo mokslą vysto toliau, pritaiko jį savaip. F. V. Fersteris nepadarė M. Pečkauskaitės dvasioje revoliucijos, o tik sustiprino ir pagreitino jos idėjų evoliuciją ir išmokė ją auklėjimo praktikos.

Šveicarijoje Marija studijavo tik keturis semestrus. Kodėl tik tiek? Tvirtinti, kad čia jai buvo neįdomu, negalime. Pirmiausia tęsti studijas jai sutrukdė šeimos sunkios materialinės sąlygos. Tų kelių semestrų, be abejo, jai tikrai buvo per maža, kad tinkamai pasiruoštų tolimesniam pedagoginiam darbui, tačiau M. Pečkauskaitė iš prigimties buvo pedagogė kūrėja. Tai rodo jos vėlesni raštai pedagogikos klausimais. Tad trumpos pedagoginės studijos jai buvo savų pedagoginių teorijų, pedagoginio darbo supratimo patikslinimas ir išplėtimas, pritaikymas savi ideologijai ir pasaulėžiūrai.

1907 m. sugrįžusi iš Šveicarijos, M. Pečkauskaitė jau, atrodo, buvo ir praktiškai, ir teoriškai pasirengusi pedagoginiam darbui. Kaip yra pažymėjęs J. Tarvydas, „Fersterio studijos davė jai gausybę idėjų ir auklėjimo metodiką, o Vakarų Europos kultūra ir turininga to meto lektūra praplėtė jos gyvenimo pažiūros horizontus. Berekėjo tik geros dirvos.“ Deja, gera dirva dar jai nebuvo paruošta.

Sprendžiant iš laiškų, M. Pečkauskaitė labiausiai bijojo mokytojos darbo dvare: „Daugiausia bijojau mokytojos darbo kur nors pas kokius dvarponius. Baisu.“ (M. Pečkauskaitės laiškas P. Augustaičiui. 1907 m. kovo 23 d.), todėl prisiėjo ieškoti naujos darbo sferos. Tada, kunigui Milukui pasiūlius, Vilniuje ji įsteigia „Birutės“ knygyną. Šiame knygynė M. Pečkauskaitė dirbo neilgai, nes, anot jos pačios, „tai buvo baisiai klaidingas žygis – aš ir prekyba – tai kaip vanduo ir ugnis“ (iš M. Pečkauskaitės laiško J. Tumui).

Ieškodama toliau savo kelio, kurdamą ir mokydama savarankiškai, gilindama pedagogines žinias, 1909 m. Vilniuje Marija prie Pirmosios mergaičių gimnazijos išlaikė egzaminus namų mokytojos teisėms gauti. Tuo metu jos jau laukė darbas Marijampolėje, mieste, kuriame, atrodo, anksčiau ji nebuvo buvusi.

Marijampolės „Žiburio“ draugijos įsteigta mergaičių progimnazijai pirmaisiais metais buvo išnuomoti du našlės Horn namai, esantys

ant Javonies upelio kranto, Bažnyčios (vėliau ji pavadinta Laisvės) gatvėje. Vienas namas buvo su salkomis, veranda, apkaltas žalsvai dažytais lentomis, kitas – kieme, gilyn į pietus, vieno aukšto – pensonas. Pirmosios klasės mokinės už mokslą per metus turėjo mokėti 35 rub., antrosios – 40 rub. Už išlaikymą pensione – nuo 120 iki 140 rub. Progimnazijoje lietuvių kalbą dėstė P. Kriaučiūnas, rusų kalbą ir istoriją – J. Aleksa, O. Vaitavičiūtė – aritmetiką ir vokiečių kalbą, kun. Uogintas – tikybą, V. Liorentaitė – prancūzų kalbą. 1909 m. į šią mokyklą dirbti kaip tik ir buvo pakviesta Marija Pečkauskaitė. Ji atvažiavo į V. Liorentaitės vietą. Kodėl pana Marija buvo paskirta vietoje V. Liorentaitės, neaišku. M. Pečkauskaitė apsigyveno progimnazijos antrame aukšte, mažame, kukliai apstatytame kambarėlyje, mergaičių vadinamame šventove.

Kokios buvo M. Pečkauskaitės pareigos? Amžininkai ją įvairiai tituluoja. Direktorės titulas jai prisegamas todėl, kad M. Pečkauskaitė turėjo didelį autoritetą. Jos buvusios mokinės prisimena: „M. Pečkauskaitė daugiau vadovavo negu kun. M. Gustaitis. Ji skaitėsi kaip dabartinis inspektorius. Be abejo, panelė Marija ir bendrabučiu daugiau rūpinosi“ (iš A. Vosiliūtės atsiminimų). Pati M. Pečkauskaitė laiške T. Vaižgantui 1926 m. vasario 8 d. rašė: „1909 m. palikau Marijampolės progimnazijos vedėja.“ Bet kaip suprasti vedėja? Faktiškai ji vadovavo mokomajam-auklėjamajam darbui. Tai atitiktų dabartiniam direktoriaus pavaduotojui mokymo ir auklėjimo reikalams pareigas, anksčiau tituluotam inspektoriumi. Bendrabutyje ji taip pat rūpinosi mergaičių auklėjimu, nesikišdama į jokių finansinius ir materialinius reikalus. (...) 1914 m. birželio mėn. p. Marija buvo išvykusi iš Marijampolės ir žadėjo nebegrįžti. Kun. M. Gustaitis (progimnazijos direktorius) M. Pečkauskaitę pakvietė sugrįžti, o ji iš Baisogalos pasiuntė jam tokią telegramą: „Pasilieku, jeigu išpildysit mano sąlygas“. Direktorius nusileido. Taip kad oficialus progimnazijos direktorius buvo M. Gustaitis, o M. Pečkauskaitė – vedėja, direktoriaus pavaduotoja. Marija buvo ir šios mokyklos geroji siela. P. Marijos santykiai su

mergaitėmis buvo labai nuoširdūs. „Mes savo mokytojai jautėm pagarbą; baimės nejautėm“, – prisimena buvusi jos auklėtinė A. Čėsnaite, o kita rašytojos mokinė K. Zakaruskaitė prideda: „Mariją Pečkauskaitę labai gerbėm, skaitydavomės su kiekvienu jos žodžiu“. Nors p. Marija ir atrodė šalta, bet iš jos tryško didelė meilė janam žmogui, ji mokėjo suprasti jaunimo polinkius, interesus.

M. Pečkauskaitė, kaip mokytoja, buvo protingai reikli, nemėgdavo apsilėidimo, netvarkos. Bet kokį nusikaltimą labai stropiai iširdavo. Griežta

buvo, bet tas jos griežtumas visada teisingas. Mergaičių niekada nebardavo, jei reikėdavo, perspėdavo vieną kitą kartą. M. Pečkauskaitė dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą bei lietuvių istoriją slapta. Pirmuosius jos pedagoginio darbo žingsnius sunkino tai, kad nebuvo nei programų, nurodančių mokymo kryptį, nei tinkamų vadovėlių. Kad M. Pečkauskaitė nesiėmė to darbo stichiškai, o viską permastė, įrodo jos asmeniniame archyve aptikta Marijos ranka rašyta lietuvių kalbos programa.

Koks pagrindinis didžiosios pedagogės – Marijos Pečkauskaitės – postulatų? Aišku – dorovinis auklėjimas. Ji buvo įsitikinusi, kad mokslas, neparemtas dora, yra, jos žodžiais tariant, „*namai, pastatyti smiltys*“. Auklėjimas, M. Pečkauskaitės nuomone, turi suformuoti taurią asmenybę, ugdyti jauno žmogaus valią, pareigos jausmą, grožio supratimą. Pirmoji p. Marijos auklėjimo priemonė – pamoka. Labai svarbios ir auklėjimo valandėlės, kurių mokinės su nekantrumu laukdavo.

Pagrindinis jos auklėjimo metodas – pats auklėtojas turi būti pavyzdžiu. Jos reikalaujama drausmė rėmėsi meile, meilė – tiesa, o tiesa – rūpestingumu. M. Pečkauskaitė atvykus į Marijampolės „Žiburio“ mergaičių progimnaziją, buvo įvestos ir specialios auklėjimo pamokos. Jos vykdavo kartą per savaitę. Kitas, dar įdomesnis M. Pečkauskaitės aktyvaus auklėjimo faktas – tai gerų darbų praktika. Plačiausia M. Pečkauskaitės auklėjamosios įtakos sritis – tai pats mokinių bendrabutis. Vėliau Marija gavo gerą talkininkę – p. Janiną Kairiūkštę. Pagrindinis p. Marijos požiūris į auklėjimą buvo tas, kad kiekvienas, net ir labai sugadintas vaikas, turi savyje kokią nors gerą savybę. Auklėtojas kaip tik ir turi remtis šiais jauname žmoguje glūdinčio gėrio pradais. Anot J. Tarvydo, Marija buvo tos nuomonės, kad „*auklėti – tai ištraukti, išjudinti iš žmogaus sielos geras pajėgas ir raginti jas, kad veiktų. Šitos jos pažiūros remiasi tikėjimu žmogumi, jo nepalaujamu idealo siekimu.*“

M. Pečkauskaitė stengėsi išmokyti mergaites ir saviuoklas, savęs lavinimo, nes mokytojas – tai laikinas palydovas.

Jai rūpėdavo ir mergaičių higienos reikalai. Marija kaip tikra motina šeštadieniais tikrindavo mergaičių galvų švarumą. Įdomus buvęs pats galvų tikrinimas. Mergaitės iš eilės eidavusios pas p. Mariją ir jos padėjęją p. J. Kairiūkštę, kurios pačios šukuodavusios jų galvas. Kaip savo prisiminimuose yra rašiusi E. Miltakytė-Skučienė, „*Marija ypač švelniai šukuodavusi, todėl mergaitės lenktyniaudamos jos „dvasingų rankų“ viena kitai net pavydėdavusios*“. M. Pečkauskaitė bendrabutyje mergaitėms buvo tarsi motina, gailėstinga ir jautri. Ji kiekvienai mokėjo nuoširdžiai patarti, suprasti ir užjausti. Kai kurias mergaites pasikviesdavo pas save per didžiąsias šventes, jei kuri mergaitė neturėdavusi kur eiti, kai kitos išeidavo į šokius, nepalikdavo vienos.

Pana Marija bendrabutyje tvarkydavo ir bibliotekėlę, parekomendavo mergaitėms, kokias knygas skaityti, paskui šiuos leidinius aptardavo per šeštadienines auklėjimo pamokas.

M. Pečkauskaitė rūpėjo ir gražūs mergaičių judesiai, mokėjimas ben-

drauti pasilinksminimo metu, todėl vakarais mergaitėms būdavusios savotiškos šokių pamokos. Po vakarienes ateidavo paskambinti J. Kairiūkštė arba M. Pečkauskaitė, o mergaitės viena su kita šokdavusios.

Pržiūrint auklėtojoms, būdavo organizuojami ir įvairūs vakarai didesnių švenčių metu: kas nors padėklamuodavo, choras padainuodavo, o paskui jau – šokiai. Vyresnės mergaitės nueidavo ir į Marijampolėje tuo metu veikusias vyrų bei Breverniūtės gimnazijas.

Marija buvo puiki auklėtoja. Kai kurios mokinės, jau baigusios šią progimnaziją ir įstojusios į Breverniūtės mergaičių gimnaziją, mielai pasilikdavusios gyventi šiame bendrabutyje. M. Pečkauskaitės darbą vertino ir „Žiburio“ draugija. Dar 1912 metais „Vienybėje“ buvo rašoma: „*Susirinkimas išreiškė karštą padėką progimnazijos globėjams, ypač jos vedėjai p. Marijai Pečkauskaitėi, kuri savo triūsų tiek daug padarė naudoms: ji kelia ir jautrina jos dvasią*“. Iš M. Pečkauskaitės buvusių mokinių prisiminimų matyti, kad kiekviena gyvenimo diena, praleista su p. Marija, joms palikdavusi pėdsakus. Kiekvienas jos žodis daugumai mergaičių būdavęs šventas. Kodėl? Tikriausia todėl, kad Marija Pečkauskaitė – tai išstias mokymo ir auklėjimo pasaulis susižavėjusioms jaunoms mokinėms. Svarbiausias M. Pečkauskaitės, kaip pedagogės, tikslas – tvirta moralė. Ji idealistinių pažiūrų žmogus, giliai tikinti ir praktikuojanti katalikė, bet ne fanatikė. Moralines normas ji iškelia į bendražmogišką plotmę: svarbu jai išauklėti tvirto charakterio, save valdantį, savo kraštą mylintį ir jam pasi-aukojantį žmogų. Suklupusį jį linkusi pakelti, o ne smerkti.

M. Pečkauskaitė – rūpestinga, darbšti, nuolat ieškanti naujų mokymo metodų. Ji kartu ir altruistė. Pagrindinis jos mokymo metodas – pa-

„Žiburio“ progimnazijos mokytojos (iš kairės): Janina Kairiūkštė, Olimpija Vaitavičiūtė ir Marija Pečkauskaitė

Trakai

Marijampolės „Žiburio“ progimnazija karo audrų sukūryje

sakojimas. Svarbų vaidmenį jos auklėjime atlikdavo ir švelnus mecosopranas, solidi jos išvaizda. Visa tai labai veidavo mergaites. Marija pasižymėjo ypatingu inteligentiškumu, aristokratiškumu, subtilumu. Tai traukė mergaites, skatino jas būti panašiomis į savo Mokytoją.

Miestas Lietuvos pietryčiuose, 23 km nuo Vilniaus. Jo teritorijoje – Galvės, Gilušio, Lukos, Nerespinio, Olaukos, Totoriškių ežerai bei Užtrakio, Rakalnės, Trakų parkai. Manoma, kad Trakų gyvenvietė ėmė formotis XII a., nes XIII a. pradžioje istoriniuose šaltiniuose Trakai vadinami jau miestu. Itin jis išaugo XIV a. trečiame ketvirtyje, kai buvo pastatyta pusiasalio mūrinė pilis ir sukurta gynybinė sistema, kurią sudarė Senujų Trakų, Strėvos, Bražuolės, Daniliškių pilys. XIV a. 3-4 dešimtmetyje Trakuose apsigyveno nemažai vokiečių pirklių ir amatininkų. 1342 m. Gediminas Trakus atidavė savo sūnui Kęstučiui. Kryžiuočiai Trakų pilį buvo apsupę 1377 m. vasario mėn., tačiau jos paimti neįstengė, tad, padegę miestą, pasitraukė. 1379-1382 m. Trakų kunigaikščiu buvo Kęstutis. Nužudžius jį, iki 1392 m. Trakus valdė Skirgaila. Tada čia apsigyveno daug rusų tautybės žmonių. Dėl savo tėvonijos 1382-1392 metais nenurimdamas kovojo Vytautas. 1383 m. rugsėjo mėn., padedant kryžiuočiams, jis buvo užėmęs Trakų pilį ir čia išsilai-

kė iki lapkričio mėn. pradžios. Galutinai Vytautas Trakus atgavo 1392 m. Astravo sutartimi. 1390 m. Skirgaila miestą buvo sudeginęs. 1392-1430 m., valdant Vytautui, Trakuose buvo viena iš svarbiausių Didžiojo kunigaikščio rezidencijų. Iki Žygimanto Augusto laikų čia veikė LDK kanceliarija, valstybės išdas. 1396-1397 metais Trakų apylinkėse įkurdinta nemažai totorių, o 1398 m. – karaimų (jie saugojo Didžiojo kunigaikščio pilį). Apie 1409 m. Trakai gavo Magdeburgo teises. Tais pačiais metais Trakuose įsteigta katalikų bažnyčia, o prie jos Vytautas įsteigė paparinę mokyklą. 1413 m. Trakai tapo Trakų vaivadijos centru. Vytautas mirė Trakuose 1430 m. spalio 27 d. Po jo, 1430-1432 m. Trakus valdė Švitrigaila, 1432-1440 – Žygimantas Kęstutaitis. Trakuose su šeima yra gyvenęs Kazimieras Jogailaitis. 1441 m. jis Trakų karaimų bendruomenei, kuri gyveno atskiroje miesto dalyje, suteikė Magdeburgo teises. XV a. pradžioje pastatyta rotušė. XVI a. pabaigoje Trakuose vykdavo Lietuvos vyriausiojo tribunolo sesijos. Per 1654-1667 metų Lenkijos ir Lietuvos valstybės karą su Rusija Trakai buvo apiplėšti ir sudeginti. Miestas iš karto nebuvo atstatomas, todėl gyventojų čia greitai ėmė mažėti. Dar labiau Trakai buvo sugriauti XVIII a. pradžioje per karą su švedais. 1716 m. krikščioniškoje Trakų dalyje nebebuvo likę nė vieno gyventojų. Po karo Trakus imta atstatyti. 1738 m. čia jau buvo 38 kiemai, 1789 m. – 114 dūmų. Per 1794 m. sukilimą caro kariuomenė Trakus sudegino. Miestą prijungus prie Rusijos, jis vėl buvo atstatytas. 1795 m. čia jau būta 513 gyventojų. 1801 m. Trakuose veikė dviklasė pradinė mokykla, 1822 m. – apskrities mokykla, kurią lankė 129 vaikai. 1845 m. mieste įsteigta ligoninė, nuo 1845 m. būdavo du prekymečiai. Mūrinė cerkvė pastatyta 1863 m. 1910 m. čia veikė keturių klasių miesto mokykla ir dvi valdinės mokyklos. 1914 m. Trakuose buvo 340 amatininkų. 1915 m. vokiečių artilerija sunaikino miesto centrą. Nuo 1950 m. Trakai tapo rajono centru. 1945-50 metais čia veikė mokytojų seminarija, 1950-56 metais – pedagoginė mokykla. Trakuose 1833 m. bu-

